

LEIDŽIA KALNIK

Leidžiamas nuo 1984 m.

1984 m. rugpjūčio 24 d.

Gamtosaugos mokykla

Nacionalinis parkas (NP) — tai nauja gamtos augos forma. Jo ypatybė ta, kad greta gamtos apsaugos leidžiama intensyvi ūkinė veikla ir plėtojamas turizmas. Tuo NP skiriasi nuo kitų saugomų teritorijų — draustinių ir rezervatų. Pirmu atveju gamtos apsauga dominuoja prieš ūkinę veiklą (ji leidžiama tam tikru laiku), antruoju atveju gamyba iš viso neleidžiama. Tuo tarpu NP esmė galima apibūdinti kad ir tokiai žodžiais: mokykimės saugoti gamtą ir gamybos procese, ir plėtotamai turizma. Tuo tikslu NP žemiu naudotojai — Ignalinos miškų ir žuvininkystės ūkiai bei trys kolūkiai — gavo gamybos vystymo projektus, specialiai pritaikytus NP sąlygoms. Gamtos interesai juose keliami į pirmą vietą, o gamyba turi derintis prie gamtos apsaugos. Miškotvarkos projekte pažymėta, kad NP miškai paskirti pirmajai miškų grupėi. Kertami aukštėnės braudos medynai, be to, ribotai. Atsižvelgiama į rekreacines ir estetines miškų savybes: numatyti landšaftiniai kirtimai, paliekant idomiesnius senmedžius, jų grupes ir atidengiant juos platesnei apžvalgos erdvėi. Neleidžiama sakinti pušų. Projekte numatyta mišku naudojimą derinti su retėjų augalų augimviečių priežiūra, paukščių apsauga perėjimo metu. Prie ežerų nekertama. Neleidžiamas miško trešimas ir melioracija. Naudojant mišką numatytas nuolatinis ir išvarus jo atkūrimas.

Svarbiausias žemėtvarkos uždavinys yra vystyti žemės ūkio gamybą esamo kraštovaizdžio apsaugos sąlygomis. Suariant gamybinius plotus, naudojant kaičiukinius miškus, sausinant pelkutes ir kt. kraštovaizdis turi neprasti natūralumo. Saugomos laukų giraitės, pavieniai medžiai, suderinamos žemės ūkio kultūros, neeksploatuojamžvyro karjerai, palei ežerus paliekamos vandens apsauginės juostos, imamasim priemonių dirvų erozijai stabdžti. Prieš žemės ūkio

IDOMU ŽINOTI

Nacionaliniame parke yra 22 pilkapynai. Tai senovės lietuvių genčių laidojimo vietas prie ten buvusių gyvenviečių. Mirusius laidojo, išdant į kapą ginklų, buitinių irrankių, maisto. Tikėta, kad zmogus pereina į kita, gyviesiems nesuvokiamą, gyvenimą. Antras laidojimo būdas — deginti palaukus. Todėl dabar randami deginti-

B. ŠABLEVICIUS
Jaun. mokslinis
bendradarbis

njai ir griautiniai kapai. Ant viršaus buvo supiliamas žemės kauburys. Tai V—XII amžių istorijos liudininkai. Prie Minčios kaimo pilkapių sanpilai siekia 20 m skersmens ir 2,5 m aukščio. Daug pilkapių, net po dvi grupės, yra miške prie Palūšės, Šakarvos, Stripeikių kaimų, po vieną grupę — prie Kaltanėnų, Vaišniūnų, Trakų, Apkarto, Vyžių, Ažvinčių, Varniškių.
Paruošę A. GORODECKIS

l vakara.
P. MARIEVSKIUS puotr.

B. SABLEVICIAUS nuotr.

Išaugino ir į kelionę išlydėjо
savо paukščius Utenio ežeras. In-
nutilo, rudens belaukdamas,
kaip nurimsta diena, palinkus-
i vakara.

B. SABLEVICIAUS nuotr.

kapai. Ant viršaus buvo supi-

atumai kapai. Tačiau vienas būvo suprasis kaubury. Tai V—XII amžių istori-.

**DUO
LIO**

Nagingos rankos

turiningomis knygomis apie įžymius žmonių likimus, ateina kūrybinės mintys tolesniams ieškojimams. Štai kompozicija iš triju figūrų — Filosofas, Pra-našas, Pasakorius. Jie „užgimė“ giliau ištudiavus senuosius kaimo žmones su savita liaudiška išmintimi ir psichologija. Tek-

B. SALTIS

Ekskursinės darbas parko

Kelionės šiuo metu yra labai populiarios. Dažniausiai lankomos vietas Lietuvoje — tai Baltijos pajūris ir rytinis respublikos pakraštys. Ekskursinių objektų tarpe didžiausio dėmesio susilaikia architektūros paminklai, jie vizualiai išpūdingiausi. Konkuruoti tegali vaizdingi kraštovaizdžiai, kuriais turtingas nacionalinis parkas. Suprantama, kad organizuoti ekskursantai, o ne poilsiaujantys stovyklavietėse turi sudaryti didžiausią besilankančiųjų parkę dali.

me pasiūlyti tiems svečiams, kurie kasdien mato pušynus, ežerus, kalvas? Atrodo, juos nustebinti būtų sunkoka. Tačiau pavyksta, sakykim, net atvykusius iš kaimyninio Svenčionių rajono. Juk ne vieną ežerą, etnografinę sodybą rodome. Turime ir unikalių objekty, kurių nuotraukos, pavyzdžiui, Ledakalnio, puošia reprezentacinius leidinius apie respubliką. Itaigą susitirpina nauji ekskursiniai objektai: liaudies meistrių ažuolo drožiniai Lūšio ežero krante, bitininkystės ekspozicija Striogalio.

Ekskursinis nacionalinio parko atraktyvumas didžiulis. Bet tokį teiginį kol kas tegalime paremti svečių skaičiumi ir jų vertinimais. Ekskursijų vadovai dažnai girdi įvairių, gana originalių nuomonų apie čionykišti kraštą. Iš tolimų respublikų atvykstantiems pažintis su LTSR nacionaliniu parku palieka malonų nustebimą, nes gerokai praplečia supratimą apie Lietuvos gamtą ir kultūrą. Ispūdį palieka miškų, vandenų, viso kraštovalzdo apsauga. Net didžiausius skeptikus pasiseka ištinkinti, kad nacionalinis parkas tikrai yra dėmesio vertas gamtosauginis objektas. O ką galii peikiuose. Džiugina kiekvienas noks ir nedidelis dekoratyvinis akcentas, originalesnė schema ar rodyklė. Dažni svečiai mūsų respublikos kolūkiečiai, kuriems rūpi ūkininkavimo parke problemos, farmacinkai, besidominantys vaistiniais augalais. Sodinikai ir bitininkai daugiausia užtrunka Stripeikiuose. Atsiliepimų apie tokius apsilankymus galima pamatyti ir respublikinėje spaudoje. Visa tare rodo, kad ekskursinių darbas nacionaliniame parke yra svarbus ir reikalingas.

N. VITENAI
Ignalinos KEB ekskursijų
vadovė

Dringio ežero turtai

Dringis — didžiausias nacionalinio parko ežeras. Jo galinis kūnas apima 60,7 mln. kub. m., nusidriekia 724,8 ha. Ilgis — 4,5 km. Plačiausia vieta — 3 km. Krantai nuvingiuoja 31,5 km. Giliausia vieta — 24 m. Ežero dubuo sudėtingas, susiformavęs kelių rihų sankartoje. Kai kuriomis įlankomis būdingos senėjimo žymės — vyksta uždumbėjimas. Dringis apgaubia penkių salas. Jų bendras plotas — 5,4 ha. Ežeras pratakus. Itekai: Švogena, Juodupis, Palaukinis ir du bevardžiai upeliukai. Išteka Dumble. Vyraujančios žuvys rūšys: seliava, karšis, kuoja, raudė, eserys, lydeka, lynas, ungurys, aukšlė.

Daugybe nuostabiu įlankų ir užtekių išterpių Dringis Ripeiliaukio kalvynam. Ežero krantai išsilankstę ragais, pusiasliais, iškyšuliai. Vietomis nusiteis 20—25 m ir didesnio pločio smėlėti atabradai. Jo krantus puošia neaukštūs, išlakiu pušynu nuaugė, storu smėlio sluoksniu apneštos moreninių kalvos. Žemės pakrantės puikojausi uosių ir beržų sažalynais. Visa tai sukuria subtilią mišką nuotaiką. Nacionalinio parko miškotarkos projekto autoriaus F. Jončio nuomonė, vaizdas nuo Pašlaitės vadinamas pakrantės (ties Valšniūnu poilsiauvietė) ne ką tenusileidžia Ledakalnio panoramai.

Su pasididžiavimu kalba apie Dringį Ignalinos krašto žmonės, ne vieną meilės kupiną posmą vira jam paskyrės ir valšniūnietis Jonas Milašius:

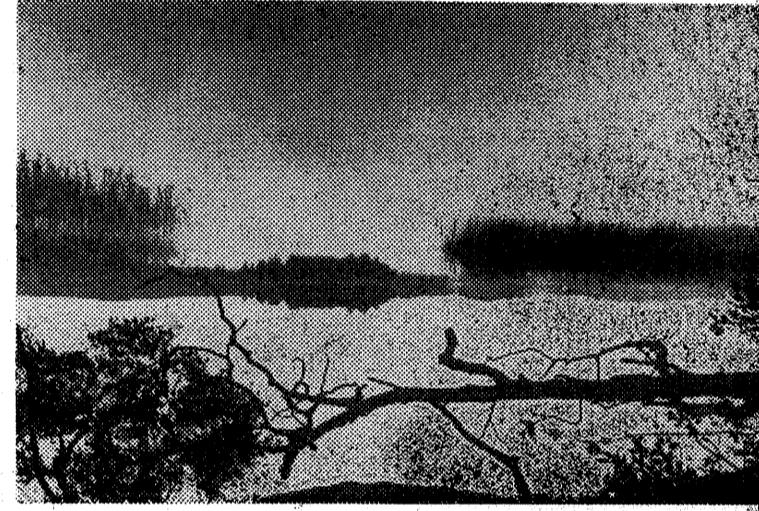
Mano tėviškė yra Ignalina.
Dringių ežero žavūs krantai,
Smėlio kalvos apaugę pušynais
Ir malonūs Valšniūnų laukai.

Viena legenda byloja apie tris valdilutes, mainais už ši ežerą sutikusias netgi tikėjimą pakeisti, — tapti vienuolėmis. Ponų Lenkijai okupavus Vilniaus kraštą, ežeras buvo padalintas Lenkijai ir Lietuval. Beržų sala ir dabar dar galima ižūrėti demarkacine linija žymejusi biržę. Valšniūnų kaimo vidury tebesipuikoja šiltametis ažuolas,

po kuriuo stovėjo lenkų pasieniečių būdelė. Apie Dringį ir jo apylinkes daug ką gali papasakoti ir šiuo vietovės vardu. Jie — vieni iš rečiausiai pastebimų ežero vertybų. Vietovardžiai, anot K. Bügos, yra „žemės kalba“. Padedami žinomo kraštystyrininko, VVU dėstytojo K. Eigminio, pabandykime ją suprasti. Ežero pavadinimas kildinamas iš veiksmožodžio „dringti“ — bringti, mažeti, sausėti. Daug vietovardžių kilię iš pavadinimų augalų, augusių ar ir dabar būdingų šiam žemės kampeliui. Alksnių sala, Beržų sala, Lazdynų sala, įlanka Epušiakalnis, Meldynas, pakrantė Paeglė, vieta Saltekšnė. Pasak žurnalisto L. Grudziško, Alksnišasalyje alksnių su vėju karliauja, Lazdynų saloje lazdynai veši, o jų paunksmėje, po pirmųjų gegužės perkūnijų pakalnutes tilindžiuoja. Beržų sala baltatošais syruokliais nušvitus.

Dalis vietovardžių kilię iš gyvūnų pavadinimų. Įlanka Karviakampis, sala Kirlelė (anksčiau ten kirlelės kiausinus dėdausios), įlanka Samalinkis, pakrantė Zelektinė („zelekty“ — žaltys). Yra vietovardžių, kiliuose iš kitų toponimų, t. y. vardų, nurodančių priklausomybę, kokia nors vietovei; upė Dumble

A. GORODECKIS
Jaun. mokslinis bendradarbis

Kasmet Kaltanėnų girininkijos miškingas paežeres užplūsta po ilsiuojai. Daug žalos padaro jie miškui, stovyklaudami neleisti vietose, sukeliami galsrus. Tokius žmones 1974 m. bandėme koncentruoti paskirtose vietose. Tad ir pradėjome stovyklavietės statyti stačius, suolius, įrengti laužavietes. Ignalinos mišku ūkiui pritarus,

1975 m. sudarėme dviejų žmonių brigadą, gaminančią miško baldus. Vėliau pastatėme cechą, ir baldų gamyba vyko po stogu, brigada pagausėjo. Pirmieji miško baldų gamintojai B. Petkūnas, J. Veilutis, A. Ceberekas. Dabar juos pakeitė dar sumanės

meistras A. Lapėnas, P. Varnas, V. Nalivaika. Miško baldus gaminame, ieškodami patrauklesnių formų ir patogesnių naujokimui. Pasižiūrėjame savo išmone. Mūsų gaminių išpopuliarėjo, todėl juos pristatomė ne tik miškų

ūkiui, bet ir nacionaliniams parkui bei Palūšės turistinėl bazei.

V. IGĀUNIS

Kaltanėnų girininkijos

girininkas
Nuotraukoje — baldų gamybos metu.

Pažintiniu taku

Ateinančiu metu pavasarį lankytos, atvykę į nacionalinio parko direkciją, galės susipažinti su natūraliu augimviečių augalais, praeidami pažintinu botaniniu taku. Takas tėsasi nuo parko direkcijos link Melronių kaimo, palei Dringyščio ir Taramos ežerus, toliau vingiuoja per mišką į Palūšės poilsiauvietę, o Lūšių ežero krantu grįžta prie administraciniu pastatu. Jis tėsiasi 5 kilometrų žiedu. Pažinti-

nis botanikos takas pradėtas rengti šią vasara, talkininkaujančių studentams. Prie tako bus perkelta apie šimtą rūšių augalų. Darbai dar neužbaigtai. Reikia informacinių ženklių, lentelių su augalų lietuviškais, lotyniškais ir rusiškais pavadinimais, išleisti bukletą. Lankytos, gavę direkcijos bukletą su schema, tačiau eis savarankiškai.

J. CEPONIENE
Vyr. mokslinė bendradarbi

Malonūs svečiai

Nacionalinio parko direkcijos pastatus supa ežeras, laukas, nedideli miško plotai. Vieta nuošali, nėra judrių kelių ir triukšmo, todėl „laukinę gamtą“ stebime net per kabinetų langus. Malonū matyti mus aplankančius plėšriusius paukščius, kurių likimui dabar visuotinai susirūpinta.

Jau 4 metai prie pat direkcijos

pastatų jauniklius išaugina start-sakaliai — vienintelė žinoma šiuo sakalų pora respublikoje. Ji buvo aptikta po 27 metų pertraukos. Sijmet kaimynystė papildė dar vieną sakalų rūšis — sketsakaliai. Jie irgi perėjo. Kartą aplankė vapsvaėdis — retasis lenktasnapis iš Raudonosios knygos. Dažnai pasirodo juodasis peslys, pasėlių lauke ieško mai-

to. Nudžiugino nendrinį lingių porelę, deja, nepasilik. O paukščianagis pagrobė karvelį tiesiai iš po palangės vidury balto dienos. Suopai pasirodo dažnai, ir savo vaikus išaugino čia pat, tačiau kovo mėnesį, per migraciją, saulėtame danguje virš direkcijos, sujėti net 24 paukščiai — pukus ir gana retas reginys. Kartais užklysta pats erelis rėksnis — didelį ir nuošalių miškų tylos mėgėjas...

B. ŠABLEVICIUS

Belapė antbarzdė

Šią vasarą naronaliniame parke užfiksuootas didžiulis floristinis atradimas: aptiktas augalas belapė antbarzdė. Tai turbūt pats rečiausias augalas Lietuvoje. Pirma kartą jis surastas XIX amž., sekantą kartą — 1978 m. Varnėnos rajone. Ir štai trečias atvejis: Ignalinos rajonas, Valšniūnų girininkija. Jo augimvietė — tamsus eglynas, kurio traką sudaro šaltekšniai. Dirvožemis puveningas, su drėgmės pertekliumi. Augalas netyrinėtas, beveik nežinomas, jis vystymosi fazės. Antbarzdė išrosta ne tik į respublikos, bet ir Tarybų Sajungos raudonąsias knygas. Tai daugiametis, apie 20 cm aukščio žolinis augalas, neturintis chlorofilo, todėl stiebas ir lapai blyškūs, gelvai. Ziedai stambūs, turintys rausvą lūpą su šoninėmis skiautėmis — dekoratyvūs, sudėtingi. Pas mus augalas žydėjo liepos mėnesio antroje pusėje. Kartu su tuo auga rusvoji lizduolė, retokas parazitinis orchidinių šeimos augalas.

Kai apie atradimą buvo pranešta LTSR MA Botanikos instituto mokslininkams, jie labai nudžiugo. Daugelis specialistų iš viso nėra matę belapės antbarzdės natūralioje augimvietėje. Augalas pasižymi neeiline savybe: karta išaugęs ir pražydęs, vėliau gali neišdygti keletą o kartais ir visą dešimtį metų.

B. ŠABLEVICIUS
Jaun. mokslinė bendradarbi
Nuotrauka autorius

SALŲ II KAIMAS

Ant Alksno ežero kranto prisiglaudę prie šiltamečių klevų, stūksa Salų II trobesis. Tai vienas iš etnografinių kaimų nacionaliame parke. Ne veltui jis turi tokį pavadinimą. Zemė lopinių, kuriame yra kaimas, iš visų pusų supa ežeras ir tik siauras sausumos ruožas ties Antalksnė jungia jį su „didžiaja žeme“. Anksčiau net geresnio kelio nebuvu: pavasario polaidžio metu kaimo gyventojai į Antalksnę vykdavo valtimis ežeru.

Pirmą kartą Salos II kaip gyvenvietę istoriniuose dokumentuose paminėtos 1783 m., surašant Linkmenų parapijos kalmus, ir pavadinta užusieniui. Vilniaus gubernijos Ukmurgės pavieto Linkmenų rakte 1811 m. gyventojų surašymo metu užregistruota tik viena, M. Kaupilos 6 žmonių šeima. Tat pirmieji dabartinių Salų II gyventojai. Vėliau, 1850 m., Salų II užusieniui užregistruota J. Kudabos šeima su keletu giminaičių, atvykusiu iš kitų vienoviu, taip pat M. Vaitkevičiaus šeima iš 16 asmenių. J. Kudabas paliko sūnų Kazimierą, kurio palikuonys ir toliau gyveno kaimo. Tačiau Salos II ilgalaiką nesiplėtę, gyventojų skaičius labai svyravo. 1865 m. buvo konstituota, kad Salose II tėra viena gyvenamasis namas su 9 gyventojais, o 1873 m. nurodymu ten esant tik 2 žmones. 1905 m. Vilniaus gubernijos statistiniams duomenimis, kaimo gyveno 11 žmonių.

Dabartinių šio kaimo žmonės prisimena, kad jų senelis Kazimieras Kudaba 1905—1906 m. savo žemę padalino tarp trijų savo sūnų. Taigi matyti, kad praeitame šimtmetyje Salų II gyventojai buvo vienos šeimos valdomas vienės. Tik balgiantis XIX amž. Kudabų sodyba išsiplėtė iki 10 trobesių, kurie buvo pastatyti prie Salų I kelių tė-

sino, link Alksno ežero. Jie stovėjo grupėmis. Viena jų pastatyta aukščiausioje gyvenvietės dalyje. Tai buvo pirkia, keturių klytės, ledalė, arkliidė. Tvartai stovėjo atokiau, nuokalnėje, o dauboje — kluonas ir darzinė. Pirtis stovėjusi ežero pakrantėje.

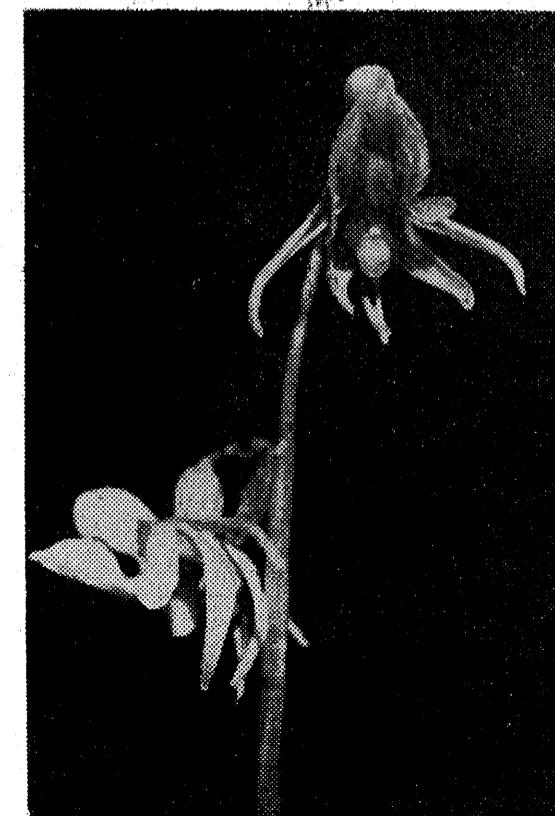
Naujas kaimo raidos etapas prasidėjo XX amž. pradžioje, kai da K. Kudabas padalino žemę ir pastatus keturiems sūnumams: Justinui, Kazui, Silvestrui ir Antanui. Vėliau, 1922—1923 m., atsiskyrė Silvestras ir Antano šeimos, kurios pasistatė naujas sodybas. Tokiu būdu susiformavo tokis kaimo išplanavimas, kuris yra dabartiniu metu. 1910 m. žemė buvo matuojama ir skirstoma į vienkiemius, tačiau ši reforma Salų nepalietė, nes kaimo gyventojai keltis į vienkiemius atsisakė. Visi keturi broliai ne norėjo atskirti, — juk sodybos tebebuvo naujos, o kai kurie trobesiai tebestatomi. Buvo ir kitų motyvų: patogiai kaimo atžvilgiu išsdėsiusi žemė, koletyvinė žvejyba ežeruose ir kt.

Dabartiniu metu Salų II kaimas yra liaudies architektūros paminklas. Jame išlikusios 4 sodybos. Dvi iš jų tebepriskluso Jurgio Kudabos — vieno iš pirmųjų kaimo pradininkų — palikuoniams. Viena sodyba bus restauruota, ir joje LTSR Istorijos ir etnografijos muziejus įrengsenovinės bulties ekspozicija.

1972 m. kaimą tyrinėjo VISI Architektūros fakultete dėstytojai ir studentai, vadovaujami prof. K. Sešelgio. Buvo apmatuoti pastatalai, tirta išplanavimo struktūra, kaimo kūrimosi istorija. Archyvinę medžiagą apie kaimo raidą surinko doc. M. Urbelis.

Parengė architektė
N. STANKEVIČIENĖ

RETAI MATOMI

Numeri spaudai paruošė B. ŠABLEVICIUS

Spaudė Utenos sp. Ignalinos sk. 84. 596—50.